

mødets begyndelse foreslog, at hele det komplicerede forfatnings- og privilegiespørgsmål blev overladt til kongen til dennes suveræne afgørelse. På grund af kompakt modstand herimod førte Svane bevidst debatten ind på en detaljeret diskussion af især adelens privilegier med det forudsete resultat, at alle blev voldsomt uenige, og da mødet nærmede sig det kaotiske, kunne Svane gennemføre sin egen politik, nemlig den fremgangsmåde han var startet med at foreslå, som værende det eneste mulige kompromis. Der synes dog at være en enkelt brist i denne ellers så besnærende logiske fremstilling, idet Svane iflg. mødereferatet (s. 72) selv skal have foreslået, at efter håndfæstningens kassation skal »noget nyt« oprettes, og dette kan vel nok betyde, at Svane faktisk har ment, at udvalget skulle udarbejde en form for forfatning.

Med Carl-Johan Brylids bog er nogle af brikkerne i mosaikken faldet på plads, men heldigvis for den historiske forskning omkring statsomvæltningen er der mange spændende brikker tilbage.

Karl-Erik Frandsen

Povl Eller: Salvingerne på Frederiksborg. Det nationalhistoriske Museum på Frederiksborg, 1976. 64 s. ill. Kr. 25.

Af Danmarks enevældige konger fra Christian V i 1670 til Christian VIII i 1840 er seks af de syv kronet og salvet i Frederiksborg slotskirke. Undtagelsen er Christian VII, der blev salvet i Christiansborg slotskirke. Denne højtidelige ceremoni har følgelig givet Frederiksborg en ganske særlig placering blandt danske slotte. At give en historisk redegørelse for denne statsakt og religiøse indvielse må siges at være en naturlig opgave for den nye slotsherre, dr. Povl Eller. At redegørelsen derefter er bragt i trykken i stilfuldt udstyr som en hyldest til forgængeren, Jørgen Paulsen, tjener alle parter, den hædrede, museet og forfatteren til ære. Undtagen for den sidste salving foreligger der trykte og med kobberstik prydede »salvingsakter«, der gør rede for de ceremonier, der fandt sted, og for de taler, der blev holdt. Eller har kunnet supplere med interessante oplysninger fortrinsvis hentet fra overhofmarskallatets papirer i Rigsarkivet; men nok så vigtigt er, at han har kunnet fremlægge et rigt materiale i billeder, hvoraf mange er gengivet i farver. Med enevælden forsvandt den store ceremoni, som dog havde rødder tilbage i dansk historie til 1170, og slottet, den ydre ramme om akten, var skæbnen også ude efter. Lykkeligvis står dog både slot og kirkerum stadig, omend ikke urørte. At salvingerne har levendegjort suveræniteten, bevirkede, at Frederiksborg blev et nationalhistorisk monument. Eller er klar over, at ordet er lidt uhåndterligt, men understreger, at dets indføjelse i museets navn kommer til at pege på en sammenhæng i slottets historie. Det virker nok lidt overraskende, at den store ceremoni, som viste vigtigheden af fællesskabet i staten, har sin naturlige fortsættelse i museets gerning; men den som engang har haft lod og del heri, vil ikke protestere.

Sigvard Skov

J. C. Jacobsen: Djævlbesværgelse, Træk af Exorcismens Historie. G. E. C. Gad, Kbh., 1972, og samme: Besættelse og Trolddom i Nibe 1686, sst., 1973.

Den flittige trolddomsforsker J. C. Jacobsen har nu til sine øvrige værker føjet dels en case study om en besættelsesaffære, dels en excurs om exorcismen, d.v.s. kirkens magt til at uddrive djævelen, onde ånder etc. Specielt i tider, hvor troen på det eller den Ondes skadevoldende magt var levende, måtte Kirken nødvendigvis stille et forebyggende mid-

del op, og her havde man med godt nytestamentligt forbillede exorcismen, en liturgisk djævluedrivelse, som normalt foretoges umiddelbart før dåbshandlingen, men som også kunne anvendes specielt overfor »besatte« personer (læsere af engelske kriminalromaner og ghost-stories vil erindre, at den anglikanske kirke besidder et ritual til anvendelse ved besatte huse).

Allerede kort efter reformationen møder vi dog modstand imod denne form for »overtro«; men selvom Christian IV lejlighedsvis forlangte sine børn døbt uden exorcisme, bevarede ritualet helt ned i oplysningstiden, hvor først Guldberg 1783 fik det strøget af ritualbogen. Den meget omfattende materialsamling, der spænder fra sumererne og frem til forfatterens egne oplevelser i Burgenland 1969, kunne vist uden skade have været en del forkortet.

Besættelsessagen fra Nibe har tidligere været behandlet af Klitgaard (i Nibe bys Historie, 1917), men udgives her efter Højesterets protokoller, forsynet med en kort indledning om retssystemet i sådanne halvgejstlige sager (der på en gang verserede mellem landsting og landemode) samt en ganske kort sammenfattende efterskrift. Idet sagen kom for Højesteret på en tid, hvor nye tanker gjorde sig kraftigt gældende, konstaterer man de for en brydningstid typiske problemer, hvor en »oplyst« embedsstand stod uforstående overfor de brede lags opfattelse (d.v.s. overtro). Således støtter retten stærkt en provst overfor bispens egenmægtige kassation af dennes kendelse, og den pålægger den arme sognepræst, der ved at nægte tiltalte alterens sakramente gav anledning til, at sagen kunne bringes for rette, drøje bøder, samtidig med at Kancelliet meddelte tiltalte ret til fremtidig at modtage kirkelig betjening af selvvalgt præst. De omhyggelige in extenso aftrykte protokoludtog giver således et ikke uinteressant indblik i den unge Enevældes retsvæsen umiddelbart efter Danske Lovs ikrafttræden.

Troels Dahlerup

Aleksander Loit: Kampen om feodalrätten. Reduktionen och domänpolitiken i Estland 1655–1710. I. Studia Historica Upsaliensia nr. 71, Uppsala, 1975. 350 s.

Dette arbejde er blevet til inden for et omfattende forskningsprojekt om sociale og statsfinansielle problemer i 1600-tallets svenske samfund. Indledningsvis gives der en udførlig oversigt over baggrundsfaktorerne: finanspolitikken og domæneforvaltningens praksis i andre europæiske lande. Derefter analyseres reduktionsbeslutningens tilblivelse, dens iværksættelse og foreløbige følger, navnlig forpagtningsystemets indførelse. Forf. påviser, at reduktionen i Estland kom til at omfatte, ikke som hidtil antaget en trediedel, men halvdelen af landets godsjord. De egentlige resultater af reduktionen og forpagtningsystemet vil blive behandlet i et afsluttende bind.

Der foreligger allerede undersøgelser om reduktionen i andre svenske besiddelser i Baltikum, men de lægger en forholdsvis stor vægt på den politiske side af sagen og navnlig på stridighederne mellem den svenske statsmagt og den stedlige adel, hvis magtposition var alvorlig truet. Forf. fremhæver, at trods visse lokalt betingede forskelle var reduktionen i Sverige og dens besiddelser et led i den samfundsøkonomiske udvikling imod pengehusholdning og stordrift og som resultat af den statslige sektors voksende behov for finansielle midler med en omlægning fra naturalieafgifter til pengeydelse. I de baltiske provinser betød reduktionen samtidig et dybt indgreb i de bestående samfundsforhold. Derfra kom også de store gevinster. Man regner med, at disse provinser gav godt en trediedel af de årlige reduktionsindtægter eller lige så meget som Sverige og Finland tilsammen.

Det er et grundigt værk, som for en stor del bygger på originalkilder, både i svenske og